

2014

Jakie powinny być napisy?

Raport z badania preferencji widzów na temat napisów telewizyjnych

Agnieszka Szarkowska
Monika Laskowska

O projekcie

Projekt HBBTV4ALL (*Hybrid Broadcast Broadband for All*) jest finansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach programu ICT Policy Support Programme (CIP-ICT-PSP-2013-5.1). Celem projektu jest promowanie dostępności mediów dla wszystkich odbiorców, a szczególnie osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi i osób starszych. Więcej informacji nt. projektu można znaleźć na stronie: <http://www.hbb4all.eu/>

O autorkach

dr Agnieszka Szarkowska, adiunkt w Instytucie Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. Zajmuje się dostępnością mediów dla osób niewidomych i niesłyszących.

Monika Laskowska, studentka studiów II stopnia w Instytucie Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. Przygotowuje pracę magisterską na temat różnic w odbiorze obcojęzycznego filmu w wersji z lektorem i z napisami w ramach międzynarodowego projektu we współpracy z Università degli Studi di Trieste.

Data opracowania

Czerwiec 2014 r.

Kontakt

Email: a.szarkowska@uw.edu.pl

Cytowanie

Szarkowska, A., Laskowska, M. (2014). „Jakie powinny być napisy?” Raport z badania preferencji widzów dotyczących napisów telewizyjnych. Instytut Lingwistyki Stosowanej UW: Warszawa.

Podziękowania

Dziękujemy Urszuli Butkiewicz, Łukaszowi Dutce, Izabeli Künstler, Karolinie Milewskiej oraz Renacie Mliczak za pomoc w opracowywaniu ankiety.

Spis treści

O projekcie	2
O autorkach	2
Wprowadzenie	4
Charakterystyka uczestników badania	5
Preferencje dotyczące rodzaju tłumaczenia audiowizualnego	7
Napisy czy wersja lektorska?	7
Napisy czy tłumacz języka migowego?	9
Rodzaj tłumaczenia oraz udogodnienia w programach dla dzieci	11
Preferencje dotyczące technicznych aspektów napisów	13
Czcionka	13
Kształt napisów	15
Liczba linii	16
Osoby słabosłyszące	18
Zapis dialogów	18
Napisy: skracać czy nie skracać?	20
Napisy dla niesłyszących	22
Opis dźwięków	22
Sposób oznaczania muzyki	23
Opis muzyki	24
Identyfikacja postaci	26
Kolory w napisach dla niesłyszących	28
Liczba bohaterów w jednej linii	32
Wizytówki z nazwiskami mówiących	33
Inne uwagi	34
Rekomendacje	36
Napisy	36
Napisy dla niesłyszących	36
Bibliografia	37

Wprowadzenie

W niniejszym raporcie przedstawiamy wyniki ankiety internetowej pt. „Jakie Twoim zdaniem powinny być napisy?” przeprowadzonej w ramach projektu HBBTV4ALL przez Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego (ILS UW) w kwietniu 2014 r.

Celem ankiety było zbadanie preferencji widzów na temat różnych rozwiązań stosowanych w napisach telewizyjnych – zarówno „zwykłych” napisów (tj. tłumaczonych z jednego języka na drugi, przeznaczonych dla osób słyszących), jak i napisów dla niesłyszących¹.

Ankieta była dostępna na stronie internetowej ILS UW wiosną 2014 r. Wzięło w niej udział 815 osób, z czego 427 osób odpowiedziało na wszystkie pytania i to ich odpowiedzi przytaczamy w niniejszym raporcie.

Ankieta składała się z 31 pytań: pierwsza grupa pytań dotyczyła danych demograficznych (wiek, płeć, dysfunkcja słuchu itp.), druga zaś – różnych aspektów napisów i napisów dla niesłyszących.

Poniżej przedstawiamy szczegółowe wyniki dotyczące różnych rozwiązań w napisach i napisach dla niesłyszących oraz opracowane na ich podstawie rekomendacje dla nadawców telewizyjnych.

---

¹ We wszystkich pytaniach, nawet tych dotyczących napisów dla niesłyszących, świadomie przytaczamy również odpowiedzi osób słyszących, ponieważ napisy dla niesłyszących są często jedynymi napisami dostępnymi w polskiej telewizji i jako takie są też oglądane przez słyszących.

Charakterystyka uczestników badania

W ankiecie wzięło udział 815 osób, z czego 427 osób odpowiedziało na wszystkie pytania. Wyniki niniejszego raportu opracowane zostały wyłącznie na próbie osób, które udzieliły odpowiedzi na wszystkie pytania w ankiecie. Wśród nich było 325 kobiet i 102 mężczyzn, co stanowiło odpowiednio 76% i 24% badanych. Najliczniejszą grupę badanych stanowiły osoby w wieku 20-25 lat oraz 26-40. W sumie ponad 80% osób biorących udział w badaniu miało od 21 do 40 lat.

Przedział wiekowy	Liczba	Procent
≤20	22	5,15%
21-25	144	33,72%
26-30	107	25,06%
31-40	105	24,59%
41-55	36	8,43%
55+	13	3,04%

160 osób określiło siebie jako osobę niesłyszącą/Głuchą² (co stanowiło 38% uczestników całego badania), 78 osób jako osobę słabosłyszącą (18%), a 189 osób – słyszącą (44%). Oznacza to, że nieco ponad połowa badanych (56%) to osoby z dysfunkcją słuchu, które są częstymi odbiorcami napisów i napisów dla niesłyszących.

66% badanych (282 osoby) posługuje się najczęściej językiem polskim, natomiast 28% (120 osób) używa na co dzień polskiego języka migowego (PJM). Ok. 5% badanych (51 osób) podało inny język codziennej komunikacji, np. angielski, niemiecki, brytyjski język migowy, a także mieszkankę PJM i SJM, co pokazuje, że uczestnicy badania mieszkają zarówno w Polsce, jak i za granicą. Wśród osób posługujących się PJM, 81,7% to osoby niesłyszące/Głuche, a 17,5% to osoby słabosłyszące.

Większość respondentów (ok. 60%) deklaruje, że oglądając filmy nie czyta z ruchu ust postaci. Wśród 170 osób, które czytają czasem z ruchu ust, 43% to osoby niesłyszące/Głuche, a 30% – słabosłyszące. Wśród osób niesłyszących/Głuchych 46% zadeklarowało, że czyta czasem z ruchu ust.

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak, czytam czasem z ruchu ust.	170	39,81%
Nie, nie czytam z ruchu ust.	257	60,19%

Zdecydowana większość respondentów twierdzi, że ogląda filmy lub inne programy z napisami, o ile są dostępne.

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak, oglądam z napisami jeśli są dostępne.	353	82,67%
Raczej nie korzystam z napisów.	47	11,01%
Jest mi to obojętne.	27	6,32%

² Terminu „Głuchy” używamy do określenia osób identyfikujących się z kulturą osób Głuchych i których pierwszym językiem jest przeważnie polski język migowy (PJM).

Nieco ponad 40% respondentów deklaruje, że zna zasady opracowywania napisów (odpowiedzi 4 i 5 na skali od 1 do 5). Podobna liczebnie grupa to osoby, które nie mają wiedzy nt. zasad opracowywania napisów (odpowiedzi 1 i 2).

	1 (nie wiem nic na temat opracowywania napisów)	2 (wiem bardzo niewiele)	3 (ani tak, ani nie)	4 (wiem co nieco o napisach)	5 (bardzo dobrze znam zasady opracowywania napisów)
Liczba	105	82	59	105	76
Procent	24,59%	19,20%	13,82%	24,59%	17,80%

Preferencje dotyczące rodzaju tłumaczenia audiowizualnego

Napisy czy wersja lektorska?

Zdecydowana większość osób biorących udział w badaniu woli oglądać programy zagraniczne z napisami (86,42%) niż w wersji z lektorem (4,22%). Niewielki odsetek osób deklaruje, że rodzaj przekładu audiowizualnego jest im obojętny (3,28%), a część respondentów uzależnia swoje preferencje od okoliczności (6,09%).

Czy wolisz oglądać programy zagraniczne z napisami czy w wersji z lektorem?

Odpowiedź	Liczba	Procent
Napisy	369	86,42%
Lektor	18	4,22%
Jest mi to obojętne	14	3,28%
To zależy	26	6,09%

Wybór rodzaju tłumaczenia nie wydaje się bezpośrednio skorelowany z wiekiem (zob. tabela poniżej).

Wszyscy respondenci według wieku

Odpowiedź	Przedział wiekowy					
	≤20	21-25	26-30	31-40	41-55	55+
Napisy	90,9%	84,7%	89,7%	86,7%	80,6%	84,6%
Lektor	0,0%	7,6%	0,9%	2,9%	8,3%	0,0%
Jest mi to obojętne	4,5%	2,8%	1,9%	4,8%	5,6%	0,0%
To zależy	4,5%	4,9%	7,5%	5,7%	5,6%	15,4%

Preferencje dotyczące rodzaju przekładu audiowizualnego kształtują się bardzo wyraźnie w grupie osób niesłyszących i słabosłyszących: 95% niesłyszących i 91% słabosłyszących woli oglądać programy zagraniczne z napisami, co jest zrozumiałe zważywszy na to, że jest to jedyny dostępny dla nich kanał („nie słyszę, więc nie mam dostępu do wersji dźwiękowej” – napisał jeden z niesłyszących respondentów). Inni dodawali:

- *Lektor mi się miesza z oryginalnym językiem. (osoba niesłysząca z implantem)*
- *Jak są polskie filmy, to włączam napisy, żeby poznać nowe słówka i jak wymawiają. A zagraniczne to zwykłe napisy. (osoba słabosłysząca)*
- *Bez napisów nie rozumiem nic z tv. (osoba niesłysząca)*

Osoby niesłyszące

Odpowiedź	RAZEM
Napisy	95%
Lektor	2,50%
Jest mi to obojętne	0,63%
To zależy	1,88%

Osoby słabosłyszące

Odpowiedź	RAZEM
Napisy	91,03%
Lektor	1,28%
Jest mi to obojętne	3,85%
To zależy	3,85%

Osoby słyszące

Odpowiedź	RAZEM
Napisy	77,25%
Lektor	6,88%
Jest mi to obojętne	5,29%
To zależy	10,58%

Wśród osób słyszących biorących udział w ankiecie, ponad ¾ woli napisy (77,25%) niż wersję lektorską (6,88%). Osoby słyszące, które wybrały opcję „napisy”, dodawały:

- *Zdecydowanie wolę napisy. Lektor i dubbing potrafią zepsuć radość oglądania programów zagranicznych.*
- *Absolutnie nie znoszę lektorów.*
- *Lektor bardzo zniekształca odbiór.*

Osoby, które wybrały odpowiedź „To zależy” – a było ich najwięcej w grupie osób słyszących – wyjaśniały:

- *Jeśli oryginalny język filmu to angielski, wybieram napisy, aby móc słuchać tego, co mówią po angielsku. Jeśli zaś program jest w innym języku, wolę lektora.*
- *Zależy od tego, czy znam język i czy skupiam się na oglądaniu filmu. Jeśli przy okazji robię coś innego, to wolę wersję lektorską.*
- *To zależy jaki język. Jeśli to któryś z języków, których się uczę, wolę stawiać sobie wyzwania i próbować oglądać bez napisów i bez lektora. Jeśli nie znam jakiegoś języka, to i tak zawsze wybieram napisy, żeby móc słyszeć oryginalną artykulację głosów aktorów.*
- *Lektor w zasadzie mi nie przeszkadza. Wybieram go, gdy oglądanie nie jest jedyną czynnością lub gdy jestem zbyt zmęczona na śledzenie napisów na zbyt małym ekranie.*
- *W telewizji – z lektorem, na komputerze – bez. Zależy od poziomu zmęczenia.*
- *Zależy od przyzwyczajenia. W telewizji wolę lektora, w kinie i na DVD z napisami.*
- *Lektor to jakaś pomyłka – jako osoba głucha mogę być nieobiektywna, ale wielu moich znajomych (szczególnie młodych) słyszących też tak uważa. Weźmy pod uwagę Szwecję czy Finlandię – tam nawet starsi ludzie rozumieją angielski. Skąd? Z TV – zagraniczne filmy, zwłaszcza angielskojęzyczne, są okraszane napisami.*
- *Jeśli jest bardzo szybkie tempo wypowiedzi, ale można zatrzymać, to wolę napisy (również w programach z napisami w języku angielskim, niemieckim czy rosyjskim). Jeśli zatrzymanie nie jest możliwe, to wolę lektora.*
- *Jeśli oglądam w skupieniu, chcę szkolić język lub być bliżej artystycznego przesłania filmu – napisy. Jeśli oglądam coś lekkiego, dla relaksu, jako tło do innych czynności, np. gotowanie, sprzątanie – wtedy lektor.*
- *Gdy oglądam sama lub z osobą słyszącą to może być lektor, ale gdy oglądam z osobą niesłyszącą, to lepiej napisy.*
- *Jeśli wszystko rozumiem, to wolę bez napisów.*
- *Napisy absorbują wzrok. Lektor jest OK. Dubbing jest... no to zależy, może być dobry albo kiepski. Rosjanie mają bardzo dobry dubbing. Jeśli już mam oglądać film z dubbingiem (bo nie znam języka) to w rosyjskim Internecie łatwo go znajdę, a dubbing, jak już mówiłem, mają niezły.*
- *Zależy od lektora i przetłumaczonego tekstu.*
- *Zależy od jakości napisów.*

Podsumowując, należy stwierdzić, że wielu uczestników podkreśla edukacyjną wartość napisów w nauce języków obcych. Z oczywistych względów osoby niesłyszące i słabosłyszące najczęściej wybierają napisy niż wersję lektorską. Podobnie dzieje się w przypadku osób słyszących, oglądających film w towarzystwie osób z niedosłuchem. Wiele osób wybiera napisy, jeśli oryginalny język filmu to język, którego się uczą (najczęściej – angielski). Wśród zalet wersji lektorskiej najczęściej wspomniano możliwość oglądania filmów przy jednoczesnym wykonywaniu innych czynności oraz łatwość oglądania, gdy jest się zmęczonym.

Napisy czy tłumacz języka migowego?

Na pytanie, czy wolą oglądać filmy z napisami czy z tłumaczem języka migowego, 85% badanych (364 osoby) wybrało napisy, a zaledwie niecałe 1,5% (6 osób) – tłumaczenie na język migowy. Wydaje się, że wybór między napisami a tłumaczem języka migowego z oczywistych względów zależy od tego, czy respondenci byli osobami słyszącymi czy też niesłyszącymi/słabosłyszącymi. Co ciekawe, w niniejszym badaniu żadna z osób niesłyszących/Głuchych nie wybrała tłumacza migowego jako preferowanej metody przekładu. Wśród słabosłyszących odsetek osób, które wolą tłumacza wyniósł niecałe 3% i był najwyższy w najmłodszej i najstarszej grupie wiekowej³. Nawet wśród osób, które na co dzień posługują się polskim językiem migowym, zaledwie dwie osoby (1,67%) wolą oglądać programy z tłumaczem języka migowego.

Wolisz oglądać filmy i programy TV z napisami czy tłumaczem języka migowego?

Osoby niesłyszące

Odpowiedź	Przedział wiekowy						RAZEM
	≤20	20-25	26-30	31-40	41-55	55+	
Jest mi to obojętne	12,5%	6,52%	4,88%	0%	0%	16,67%	4,38%
Z napisami	87,5%	93,48%	95,13%	100%	100%	83,33%	95,63%
Z tłumaczem języka migowego	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Osoby słabosłyszące

Odpowiedź	Przedział wiekowy						RAZEM
	≤20	20-25	26-30	31-40	41-55	55+	
Jest mi to obojętne	0%	11,76%	4,17%	4,76%	12,5%	0%	6,41%
Z napisami	66,67%	88,24%	95,24%	95,24%	87,5%	80%	91,03%
Z tłumaczem języka migowego	33,33%	0%	0%	0%	0%	20%	2,56%

Osoby słyszące

Odpowiedź	Przedział wiekowy						RAZEM
	≤20	20-25	26-30	31-40	41-55	55+	
Jest mi to obojętne	18,18%	24,69%	23,81%	25,64%	14,29%	50%	23,81%
Z napisami	72,73%	74,07%	76,19%	71,79%	78,57%	50%	74,07%
Z tłumaczem języka migowego	9,09%	1,23%	0%	2,56%	7,14%	0%	2,12%

³ Preferencje dla tłumacza języka migowego w najmłodszej grupie wiekowej mogą być wynikiem wzrostu świadomości nt. PJM wśród Głuchych, zaczątków edukacji dwujęzycznej (w jęz. polskim i PJM w szkołach dla Głuchych) oraz walki Głuchych o większe prawa dla PJM. W starszej grupie wiekowej z kolei znaczenie może mieć spory odsetek osób Głuchych mających problemy z płynną komunikacją w języku polskim (co zaś może być wynikiem dawnego systemu kształcenia osób Głuchych). W rezultacie osoby te wolą porozumiewać się w języku migowym.

Niektóre z przedstawionych powyżej wyników wydają się trudne do zinterpretowania, np. to, że wśród osób niesłyszących/Głuchych nikt nie wybrał opcji z tłumaczem języka migowego, zaś wśród słyszących znalazły się cztery takie osoby⁴.

Niechęć do tłumaczenia w języku migowym można wyjaśniać tym, że od wielu lat tego rodzaju tłumaczenie dostępne w telewizji publicznej⁵ odbywa się nie na polski język migowy (PJM), lecz system językowo-migowy (SJM). SJM bazuje na gramatyce języka polskiego i nie jest naturalnym językiem, którym posługują się Głusi.

Niektórzy zwracali uwagę na to, że nie wszystkie osoby z niedosłuchem znają język migowy:

- *PJM niestety nie znam tak dobrze :) I wydaje mi się, że trudniej się skupić na odbiorze – jak dla mnie wymaga to większego skupienia, by patrzeć więcej na tłumacza zamiast na film. Z drugiej strony mogę być nieobiektywna, bo nie znam migowego tak naprawdę. Z drugiej strony, wielu g/Głuchych nie zna polskiego, więc suma summarum – najlepiej jakby były zarówno napisy jak i tłumacz :) (osoba niesłysząca od 4 lat)*
- *Myślę, że napisy są lepsze, bo z nich mogą korzystać nie tylko niesłyszący, ale osoby z gorszym słuchem nieznające języka migowego (np. osoby starsze) lub obcokrajowcy.*
- *Na napisach może skorzystać więcej ludzi, nie tylko ludzie głusi (np. obcokrajowcy), co może pozwolić przeforsować obecność napisów na każdej stacji telewizyjnej.*

Część osób sugerowała, by programy były nadawane zarówno z napisami, jak i w tłumaczeniu na PJM:

- *Lubię tłumaczenie migowe (PJM) wsparte napisami.*
- *Wolę z napisami i też z tłumaczem języka migowego, ale tylko PJM (Polski Język Migowy), a nie SJM.*

Kilkoro respondentów zwróciło uwagę na istotny aspekt społeczny, tj. wspólne oglądanie telewizji przez osoby słyszące i osoby niesłyszące/słabosłyszące:

- *Jest mi to obojętne, ale gdy są napisy, mogę oglądać je ze słabosłyszącą córką.*
- *Gdy oglądam sama lub z osobą słyszącą to może być lektor, ale gdy oglądam z osobą niesłyszącą to lepiej napisy :)*
- *Gdy jestem sama to nie potrzebuję napisów, jednak gdy jestem np. z moim chłopakiem to wtedy jak byśmy oglądali film to potrzebne są napisy ponieważ jest niesłyszący <3 dlatego uważam, że lepiej jak filmy są z napisami z myślą o ludziach niesłyszących <3.*

Podsumowując, wydaje się, że napisy są postrzegane przez respondentów jako bardziej uniwersalne niż tłumaczenie na język migowy oraz że część osób chętnie korzystałaby z obu tych udogodnień jednocześnie.

⁴ Jedna z nich napisała: „od prawie 30 lat mam kontakt ze środowiskiem niesłyszących”.

⁵ Do niedawna TVP była jedynym nadawcą emitującym programy z tłumaczeniem migowym.

Rodzaj tłumaczenia oraz udogodnienia w programach dla dzieci

Respondentów poproszono o odpowiedź na dwa pytania dotyczące ich preferencji nt. rodzaju przekładu audiowizualnego w programach dla dzieci: (1) napisów, dubbingu i lektora w programach zagranicznych oraz (2) napisów i tłumacza języka migowego w programach polskojęzycznych.

Czy Twoim zdaniem zagraniczne programy dla dzieci powinny być nadawane z napisami, dubbingiem czy z lektorem?

Odpowiedź	Liczba	Procent
Napisy	211	49,41%
Dubbing	92	21,55%
Wersja lektorska	27	6,32%
To zależy	76	17,80%
Jest mi to obojętne	21	4,92%

Połowa badanych jest zdania, że programy zagraniczne dla dzieci powinny być nadawane z napisami, a co piąty badany uważa, że programy te powinny być dubbingowane. Nieco mniej osób uznało, że to zależy – m.in. od grupy wiekowej (dubbing dla dzieci młodszych, napisy dla nieco starszych), czy od ilości tekstu w programie. Poparcie dla wersji lektorskiej wyraża zaledwie 6% osób. Wiele osób uważa, że widzowie powinni mieć możliwość wyboru rodzaju przekładu audiowizualnego, co oznacza, że programy powinny być nadawane zarówno z dubbingiem, jak i z napisami. Warto zaznaczyć, że programy zagraniczne nadawane z dubbingiem nie są dostępne dla dzieci niesłyszących i słabosłyszących.

Czy Twoim zdaniem programy polskojęzyczne dla dzieci (niesłyszących) powinny być nadawane z napisami czy z tłumaczem języka migowego?

Odpowiedź	Liczba	Procent
Z napisami	145	33,96%
Z tłumaczem języka migowego	159	37,24%
Nie mam zdania	82	19,20%
To zależy	41	9,60%

W pytaniu o preferencje dotyczące udogodnień w programach polskojęzycznych dla dzieci, tj. głównie dzieci niesłyszących, zdania wśród respondentów były podzielone: jedna trzecia z nich (33,96%) uważa, że programy te powinny być nadawane z napisami, a 37,24%, że z tłumaczem języka migowego. Odpowiedzi niesłyszących/Głuchych także nie wyłaniają przeważającej preferencji: 43,75% wolałoby, żeby polskojęzyczne programy dla dzieci nadawać z napisami, a 41,88% – z tłumaczem języka migowego. Słabosłyszący bardziej przychylni się do napisów (47,44%) niż tłumacza języka migowego (30,77%).

Z odpowiedzi udzielonych przez respondentów na powyższe dwa pytania wyływa się ważny wniosek: programy dla dzieci – zarówno zagraniczne, jak i polskojęzyczne – powinny być częściej opatrzone tłumaczeniem w formie napisów. W chwili obecnej oferta udogodnień oferowanych dzieciom przez nadawców telewizyjnych jest dość uboga, a programy zagraniczne nadawane z dubbingiem nie są w ogóle dostępne dla dzieci niesłyszących i słabosłyszących.

Wydaje się, że optymalnym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie zarówno dubbingu, jak i napisów – do wyboru, co w dobie telewizji cyfrowej jest możliwe technicznie, jednak wymaga większych nakładów finansowych.

Preferencje dotyczące technicznych aspektów napisów

Czcionka

Uczestników badania poproszono o ocenę pięciu czcionek (Arial, Verdana, Tahoma, Lucida Console and Trebuchet⁶) w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało, że dana czcionka nie nadaje się do napisów, a 5 – że nadaje się doskonale. Zdaniem uczestników badania najlepsze czcionki do zastosowania w napisach to Verdana (81% osób uznało, że nadaje się ona do napisów – odpowiedzi 4 i 5), a także Arial (62%) i Tahoma (57%).

Która czcionka Twoim zdaniem najlepiej nadaje się do napisów?

1. Arial

2. Verdana

3. Tahoma

4. Lucida Console

5. Trebuchet

⁶ W ankiecie nie uwzględniono czcionki Tiresias, stworzonej specjalnie do napisów, ponieważ nie posiada ona polskich znaków diakrytycznych.

Respondentom najmniej podobała się czcionka **Lucida Console**, stosowana w Stanach Zjednoczonych, jednak nieużywana w napisach w Europie.

	1 (nie nadaje się wcale)	2	3	4	5 (bardzo się nadaje)
Arial	34 7,96%	49 11,48%	77 18,03%	143 33,49%	124 29,04%
Verdana	16 3,75%	17 3,98%	48 11,24%	76 17,8	270 63,23%
Tahoma	22 5,15%	38 8,90%	123 28,81%	141 33,02%	103 24,12%
Lucida Console	199 46,60%	80 18,74%	68 15,93%	46 10,77%	34 7,96%
Trebuchet	45 10,54%	63 14,75%	107 25,06%	108 25,29%	104 24,36%

Zdecydowana większość respondentów (87,35%) woli, by tekst napisów przypominał zdanie, a nie – jak w przypadku niektórych napisów w USA – był pisany w całości wielkimi literami. Preferencje te odzwierciedlają standardy stosowane obecnie w Polsce. Część uczestników badania podkreślała, że wielkie litery zajmują więcej miejsca na ekranie, a ich przeczytanie wymaga więcej uwagi.

Które napisy wolisz: wielkie litery czy tak, jak w zdaniu?

Odpowiedź	Liczba	Procent
Wielkie litery	24	5,62%
Jak w zdaniu	373	87,35%
To zależy	13	3,04%
Nie mam zdania	17	3,98%

Niechęć do wielkich liter można również tłumaczyć tym, że pisanie wielkimi literami, np. w serwisach społecznościowych czy korespondencji elektronicznej jest ekwiwalentem podniesionego głosu i jako takie mogłoby być mylące w napisach. Potwierdzają to opinie niektórych uczestników badania: „Drukowane litery oznaczają dla mnie krzyk”, „Wielkie litery «krzyczą»”, „W podręcznikach/książkach są normalne zdania, więc dlaczego w filmach ma być inaczej?”.

Kształt napisów

W myśl jednej z podstawowych zasad opracowywania napisów, w przypadku napisów dwulinijkowych, górna linia powinna być krótsza niż dolna, by nie zastaniać obrazu (zob. np. Carroll & Ivarsson 1998, Künstler & Butkiewicz 2012).

Który kształt napisów najbardziej Ci odpowiada?

dwie linijki równej długości

pierwsza linijka krótsza

pierwsza linijka dłuższa

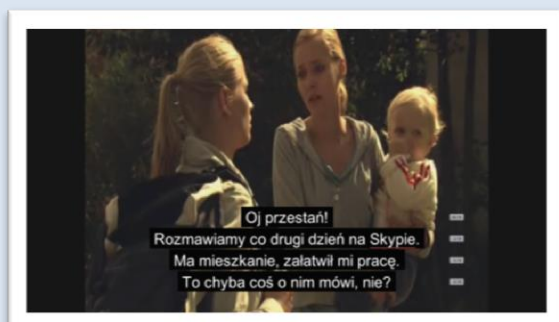
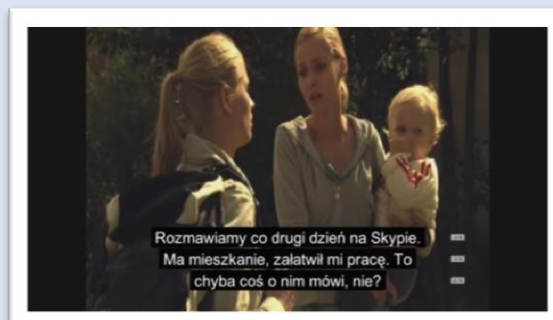
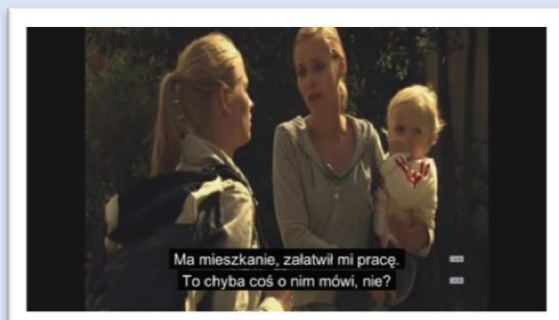
Co ciekawe, głosy badanych rozkładają się niemal po równo: ok. 1/3 badanych deklaruje, że woli, by pierwsza linia była krótsza i prawie tyle samo osób twierdzi, że woli, by to druga linia w napisie była krótsza. Wśród osób, które deklarują, że dobrze znają zasady tworzenia napisów, najczęściej wybieraną opcją jest pierwsza linia krótsza. Co piąty badany nie ma zdania w tej kwestii, a niecałe 10% respondentów słusznie zauważa, że „to zależy”.

Odpowiedź	Liczba	Procent
Dwie linie równej długości	64	14,99%
Pierwsza linia krótsza	122	28,57%
Druga linia krótsza	125	29,27%
To zależy	37	8,67%
Nie mam zdania	79	18,50%

Liczba linii

Typowe napisy w Polsce składają się z dwóch linii; w przypadku napisów dla niesłyszących w niektórych programach telewizyjnych dopuszczalne jest użycie trzech linijek tekstu, np. w *Wiadomościach*.

Z ilu linii może według Ciebie maksymalnie składać się jeden napis?

Większość uczestników badania (niemal 60%) uznała, że napis może się składać z maksymalnie dwóch linii, co odzwierciedla stosowaną obecnie w Polsce konwencję (z wyjątkiem – jak wspomniano powyżej – niektórych programów nadawanych w telewizji publicznej z napisami dla niesłyszących).

Odpowiedź	Liczba	Procent
Maks. 2	251	58,78%
Maks. 3	146	34,19%
Maks. 4	30	7,03%

Zapytani, czy akceptują napisy trzylinijkowe, niemal 40% uczestników badania odpowiedziało twierdząco, a jedna trzecia – przecząco.

Czy uważasz, że napisy trzylinijkowe są OK?

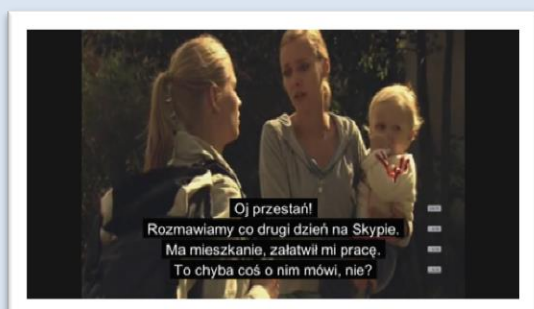

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	170	39,81%
Nie	151	35,36%
To zależy	75	17,56%
Nie mam zdania	31	7,26%

Wśród osób niesłyszących/Głuchych – a więc przyzwyczajonych do tej formy napisów w niektórych programach – 48,75% osób akceptuje napisy trzylinijkowe, a wśród osób słabosłyszących – 50%. W każdej z tych grup, co czwarty badany nie popiera stosowania napisów złożonych z trzech linii.

Podczas gdy ok. 40% badanych jest zdania, że napisy trzylinijkowe są również akceptowalne, ponad 80% osób uważa, że napis nie powinien składać się z czterech linii. Napisów 4-linijkowych nie stosuje się w Polsce, ale pojawiają się one niekiedy w innych krajach, np. w Wielkiej Brytanii.

Czy uważasz, że dobrym pomysłem jest zastosowanie w napisach czterech linijek, jak w przykładach poniżej?

Wszyscy respondenci

Odpowiedź	Liczba	Procent
4 linijki są OK	40	9,37%
4 linijki to za dużo	347	81,26%
To zależy	27	6,32%
Nie mam zdania	13	3,04%

Osoby niesłyszące

Odpowiedź	Liczba	Procent
4 linijki są OK	26	16,25%
4 linijki to za dużo	114	71,25%
To zależy	9	5,63%
Nie mam zdania	11	6,88%

Osoby słabosłyszące

Odpowiedź	Liczba	Procent
4 linijki są OK	13	16,67%
4 linijki to za dużo	58	74,36%
To zależy	1	1,28%
Nie mam zdania	6	7,69%

Osoby słyszące

Odpowiedź	Liczba	Procent
4 linijki są OK	1	0,53%
4 linijki to za dużo	175	92,59%
To zależy	3	1,59%
Nie mam zdania	10	5,29%

Co ciekawe, niechęć do napisów złożonych z czterech linijek jest wyższa w grupie osób słyszących – tylko jeden badany akceptuje takie napisy. Dużo większa akceptacja dla większej liczby linii przez osoby niesłyszące i słabosłyszące może wynikać z tego, że wolą one napisy dosłowne, a więc dłuższe. W otwartych komentarzach część osób niesłyszących podkreślała, że nieważne, jak wyglądają napisy – ważne jednak, żeby w ogóle były i żeby było ich więcej.

Zapis dialogów

Tradycyjnie w Polsce wypowiedzi dwóch różnych osób w jednym napisie oznaczone są myślnikiem, jak pokazano na przykładzie poniżej:

W napisach dla niesłyszących emitowanych w telewizji publicznej nie stosuje się myślnika, jeśli co najmniej jeden z bohaterów ma przypisany kolor, jak pokazano na przykładzie poniżej:

Zasada ta nie jest stosowana konsekwentnie przez wszystkie stacje – nadawcy prywatni zwykle oznaczają każdą wypowiedź myślnikiem (zob. przykład poniżej). Taki zapis wydaje się zgodny z ogólnymi zasadami opracowywania napisów.

W niektórych krajach oznacza się myślnikiem tylko wypowiedź drugiej osoby (zob. Díaz Cintas & Remael 2007), np.

Zdaniem respondentów, najlepsze i najbardziej czytelne jest rozwiązanie pierwsze, gdy wypowiedź każdego z bohaterów rozpoczyna się myślnikiem (według konwencji polskiej po myślniku następuje spacja, a dopiero potem dialog). Około jedna trzecia respondentów uznała jednak, że nie ma potrzeby oznaczać wypowiedzi myślnikiem, jeśli co najmniej jeden z bohaterów jest oznaczony kolorem.

Jakie rozwiązanie jest Twoim zdaniem najlepsze i najbardziej czytelne?

Odpowiedź	Niestyszący	Ślabosłyszący	Ślyszcy	ŚREDNIA
Wypowiedź każdego z bohaterów powinna się zaczynać myślnikiem.	28,13%	28,21%	63,49%	43,79%
Nie ma potrzeby oznaczać wypowiedzi myślnikiem, jeśli co najmniej jeden z	40,00%	51,28%	21,16%	33,72%

bohaterów jest oznaczony kolorem				
Wystarczy, że wypowiedź drugiego bohatera jest oznaczona myślnikiem.	7,50%	12,82%	10,05%	9,60%
Jest mi to obojętne.	24,38%	7,69%	5,29%	12,88%

Widać tu wyraźną różnicę między preferencjami osób słyszących i osób z dysfunkcją słuchu: osoby słyszące wolą, by wypowiedź każdego z bohaterów zaczynać myślnikiem (63,49%), co jest zgodne z konwencją stosowaną w „zwykłych” napisach. Jednak wśród osób niesłyszących i słabosłyszących najczęściej wybrało opcję drugą („Nie ma potrzeby oznaczać wypowiedzi myślnikiem, jeśli co najmniej jeden z bohaterów jest oznaczony kolorem”) – odpowiednio 40% i 51,28% – co może odzwierciedlać ich dotychczasowe przyzwyczajenia związane z oglądaniem napisów w telewizji publicznej.

Napisy: skracać czy nie skracać?

Ze względów technicznych większość napisów jest w jakimś stopniu skracana, bo widzowie nie zdążyliby przeczytać wszystkiego, co bohaterowie faktycznie mówią (zob. Díaz Cintas & Remael 2007: 145). Respondentom przedstawiono przykłady tej samej wypowiedzi z programu informacyjnego w wersji dosłownej i skróconej, a następnie poproszono o wybór najlepszego ich zdaniem rozwiązania.

Przykład

Napisy dosłowne zawierają wszystkie informacje, jednak mamy mniej czasu, by wszystko przeczytać. Oto przykład:

Chodzi o to, by system,
a dokładnie odpowiedzialne za to instytucje
uzupełniały i aktualizowały
bazę danych osób ubezpieczonych.

Napisy skrócone zawierają najważniejsze informacje i mogą być dzięki temu wyświetlane nieco dłużej. Oto przykład tych samych napisów w wersji skróconej:

Chodzi o to,
by odpowiedzialne instytucje
aktualizowały
bazę danych ubezpieczonych.

Jakie napisy wolisz?

Odpowiedź	Liczba	Procent
Skrócone	162	37,94%
Dosłowne	181	42,39%
To zależy	62	14,52%
Nie mam zdania	22	5,15%

Podobnie jak w przypadku poprzednich badań (zob. Szarkowska i in. 2011), więcej osób woli napisy dosłowne (42,39%) niż skrócone (37,94%), jednak różnica zdań nie jest wielka. Odpowiedzi rozkładają się inaczej przy zawężeniu odpowiedzi do grupy osób niesłyszących/Głuchych: aż 59,38% woli napisy dosłowne i tylko jedna piąta wybrała napisy skrócone; wśród osób słabosłyszących preferencje te wynoszą odpowiednio: 53,56% woli napisy dosłowne, 28,21% – skrócone. Osoby z tej grupy zaznaczają w komentarzach, że

napisy dostowne to dla nich okazją do rozwijania znajomości języka polskiego i możliwość równego uczestniczenia w kulturze, a także szansa na równe traktowanie:

- *Osoby słabosłyszące i niesłyszące/Głuche dzięki dostównym napisom mogą ćwiczyć swoją umiejętność rozumienia mowy ze słuchu.*
- *Dla niedosłyszących – pełne, dla głuchych – uproszczone.*
- *Powinny być dostowne, dzięki temu informacje są szczegółowe. Dla mnie jest to dziwne, że gdy oglądamy razem ze słyszącą osobą i do niej dociera więcej informacji niż do mnie i ta osoba więcej wie niż ja.*
- *Napisy pomagają mi wysłuchać dźwięk. Poza tym cały czas uczę się polskiego z napisów, mimo że znam go perfekcyjnie. Nie lubię okrojonych, bo w ten sposób jestem „zacofana” językiem potocznym, który ludzie słyszący się posługują. Dzięki dostównym napisom stosuję zwroty w życiu codziennym wyniesione z filmów.*
- *Tylko w ten sposób! Nienawidziłam, kiedy w TVP puszczano mi skrócony tekst. Szybszego czytania zawsze można się nauczyć :)*
- *Wszystko chcę wiedzieć!!!!!!!!!!!!!! Dlaczego mam mieć skrócone!*

Zwolennicy skracania napisów argumentowali, że:

- *Najważniejsze jest, aby przekazać sens wypowiedzi. Zbyt długie napisy koncentrują naszą uwagę na tekście, nie na programie.*
- *Wolę patrzeć na film, niż czytać. Szczególnie, że w skróconych napisach jest wystarczająco informacji.*
- *Bo znam takie osoby, co wolniej czytają i mam do nich szacunek, a więc SKRÓCONE.*
- *W praktyce nigdy nie da się zamieścić wszystkich informacji. Czytanie przydługich napisów jest męczące i zbyt odciąga uwagę widza od obrazu, a widać to zwłaszcza na filmach dokumentalnych.*
- *Wolę skrócone napisy, w innym wypadku będą zbyt trudne do czytania, tzn. za dużo znaków na min.*
- *Szybka, konkretna informacja.*

Osoby, które wybrały opcję „To zależy”, często zwracały uwagę na rodzaj materiału audiowizualnego, a także na język oryginału i język docelowy:

- *Jeśli jest to jeden z języków, które znam lub się uczę – wolę skrócone, bo mniej rozpraszają. Jeśli kompletnie nie znam języka – wolę dłuższe, bo i tak czytam raczej szybko.*
- *To zależy od rodzaju programu. Jeżeli filmy, to mogą być skrócone. Jeżeli naukowy program, to raczej nie powinno być skrócone (fachowe słownictwo).*
- *Napisy do programów informacyjnych powinny być jak najbardziej dostowne. W przypadku filmów wolę skracane, ponieważ chcę się bardziej skupić na oglądaniu.*
- *Zależy, jakie są przekazywane informacje. Jeśli w filmie to wolałabym tłumaczenie dostowne, a w filmie dokumentalnym lub w jakimś programie przyrodniczym to skrócone.*
- *Skrócone, ale nie robiące z ludzi idiotów – czasem muszą być napisy dostowne, wynika to z charakteru filmu epoki i tła historycznego.*
- *W kinie i w telewizji napisy powinny być lekko skrócone, by można było zdążyć z czytaniem. W filmach i programach udostępnianych w Internecie napisy powinny być dostowne. Na ogół ogląda się taki film w pojedynkę i nie ma problemu z wciśnięciem spacji. Na DVD powinien być wybór, czyli dwa pliki napisów, dostowne i skrócone.*
- *Od tego, na ile skracanie zniekształca sens wypowiedzi. W podanym przykładzie jest to sensowne skrócenie, ale zdarza się, że umyka smaczek wypowiedzi.*
- *Zależy od tego, jak dużo czasu byłoby na przeczytanie, tj. czy postacie mówiłyby szybko.*

- Jeśli jest to obcojęzyczny film z PL napisami – wolę skrócone. Jeśli język oryginału to też język napisów – wolę dosłowne.
- To zależy od długości tekstu. Przy krótkich wypowiedziach napisy powinny być dosłowne.
- Generalnie wolę skrócone napisy i uważam, że takie powinno się stosować w kinie. Jednak np. przy nauce języka napisy dosłowne (w języku oryginału) mogą być niezwykle pomocne, więc możliwość wyboru takiej opcji w telewizji/na DVD byłaby miłym udogodnieniem.

W odpowiedziach otwartych pojawiały się również głosy krytyczne dotyczące skracania napisów tłumaczonych z języków obcych:

- Czasem w napisach skróconych (które generalnie preferuję, skoro mogą być wyświetlane dłużej) umyka poczucie humoru wypowiadającego się, więc trochę szkoda.
- Zauważyłam, że w tłumaczeniach seriali, gdzie jest bardzo dużo dialogów bardzo często pomijane lub upraszczane są żarty, co bardzo wpływa na jakość tłumaczenia i odbiór serialu przez widza.

Napisy dla niesłyszących

Opis dźwięków

Większość osób biorących udział w badaniu woli, by w napisach dla niesłyszących informacje o dźwiękach umieszczać w nawiasach kwadratowych, zapisane wielkimi (37%) lub małymi (23%) literami. Zarówno osoby niesłyszące (32,50%), jak i słabosłyszące (33,33%) najczęściej wybierały wielkie litery w nawiasach kwadratowych.

Jak Twoim zdaniem powinno się oznaczać informacje o ważnych dźwiękach w napisach dla niesłyszących?

Wszyscy respondenci

Odpowiedź	Liczba	Procent
ODGŁOS KROKÓW	23	5,39%
[ODGŁOS KROKÓW]	159	37,24%
(ODGŁOS KROKÓW)	29	6,79%
[odgłos kroków]	99	23,19%
(odgłos kroków)	39	9,13%
Jest mi to obojętne.	72	16,86%
W inny sposób	6	1,41%

Osoby niesłyszące

Odpowiedź	Liczba	Procent
ODGŁOS KROKÓW	14	8,75%
[ODGŁOS KROKÓW]	52	32,50%
(ODGŁOS KROKÓW)	17	10,63%
[odgłos kroków]	22	13,75%
(odgłos kroków)	14	8,75%
Jest mi to obojętne.	38	23,75%
W inny sposób	3	1,88%

Osoby słabosłyszące

Odpowiedź	Liczba	Procent
ODGŁOS KROKÓW	5	6,41%
[ODGŁOS KROKÓW]	26	33,33%

(ODGŁOS KROKÓW)	5	6,41%
[odgłos kroków]	17	21,79%
(odgłos kroków)	12	15,38%
Jest mi to obojętne.	13	16,67%
W inny sposób	0	0%

W komentarzach otwartych pojawiały się argumenty zarówno za, jak i przeciw użyciu wielkich liter w opisie dźwięków. Co ciekawe, niemal jedna piąta osób niesłyszących stwierdziła, że sposób zapisu dźwięków jest im obojętne: „Informacja o dźwiękach nie jest aż tak istotna dla osób Głuchych”. Ważne jednak, by zapis był stosowany konsekwentnie i był czytelny („Ważne, żeby była jednolita notacja, odróżniająca takie napisy od zwykłych wypowiedzi”).

Sposób oznaczania muzyki

W pytaniu o wybór najbardziej optymalnego sposobu oznaczania muzyki, ponad połowa badanych wybrała opcję nutki, a jedna trzecia wolała słowo MUZYKA⁷.

Jak najlepiej oznaczać muzykę?

Słowem muzyka

Nutką

Krzyżykiem

Wszyscy respondenci

⁷ # wywodzi się z teletekstu w telewizji analogowej i był często stosowany np. w Wielkiej Brytanii.

Odpowiedź	Liczba	Procent
Słowem MUZYKA	141	33,02%
Nutką	219	51,29%
Krzyżykiem (#)	41	9,60%
Nie mam zdania	26	6,09%

Osoby niesłyszące

Odpowiedź	Liczba	Procent
Słowem MUZYKA	66	41,25%
Nutką	61	38,13%
Krzyżykiem (#)	23	14,38%
Nie mam zdania	10	6,25%

Osoby słabosłyszące

Odpowiedź	Liczba	Procent
Słowem MUZYKA	32	41,03%
Nutką	33	42,31%
Krzyżykiem (#)	8	10,26%
Nie mam zdania	5	6,41%

Opcjami najczęściej wybieranymi przez osoby niesłyszące były: słowo MUZYKA (41,25%) i nutka (38,13%). Podobne preferencje wyrażały osoby słabosłyszące – słowo MUZYKA wybrało 41,03%, a nutkę – 42,31%. Część respondentów uważa, że nutka przydaje się, gdy napisy zawierają tekst piosenki (wtedy preferowaną opcją jest kursywa), a gdy mamy do czynienia z muzyką instrumentalną, wystarczy informacja „MUZYKA”.

Opis muzyki

Zapytani o preferencje dotyczące opisu muzyki, tj. czy wolą, by opis muzyki zawierał określenie jej nastroju lub rodzaju, najwięcej osób wybrało opcję określającą nastrój muzyki (58%, średnia arytmetyczna: 4,18, odchylenie standardowe: 1,21). Wiele osób uważa, że ważna jest informacja dotycząca rodzaju muzyki (36,53%, średnia arytmetyczna: 3,78, odchylenie standardowe: 1,23). Najmniej osób opowiedziało się za opcją bez żadnego opisu określającego rodzaj lub nastrój muzyki.

Jaki opis muzyki wolisz?

Wszyscy uczestnicy

	1 (najgorszy)	2	3	4	5 (najlepszy)
Z opisem określającym nastrój, np. [WESOŁA MUZYKA]	31	14	50	83	249
	7,26%	3,28%	11,71%	19,44%	58,31%
Z opisem rodzaju muzyki, np. [MUZYKA GITAROWA]	33	32	88	118	156
	7,73%	7,49%	20,61%	27,63%	36,53%
Bez żadnego dodatkowego opisu, np. [MUZYKA]	151	73	78	54	71
	35,36%	17,10%	18,27%	12,65%	16,63%

Osoby niesłyszące

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

	(najgorszy)				(najlepszy)
Z opisem określającym nastrój, np. [WESOŁA MUZYKA]	9	2	17	27	105
	5,63%	1,25%	10,63%	16,88%	65,63%
Z opisem rodzaju muzyki, np. [MUZYKA GITAROWA]	12	12	33	38	65
	7,50%	7,50%	20,63%	23,75%	40,63%
Bez żadnego dodatkowego opisu, np. [MUZYKA]	49	21	35	27	28
	30,63%	13,13%	21,88%	16,88%	17,50%

Osoby słabosłyszące

	1 (najgorszy)	2	3	4	5 (najlepszy)
Z opisem określającym nastrój, np. [WESOŁA MUZYKA]	5	4	11	10	48
	6,41%	5,13%	14,10%	12,82%	61,54%
Z opisem rodzaju muzyki, np. [MUZYKA GITAROWA]	11	8	16	20	23
	14,10%	10,26%	20,51%	25,64%	29,49%
Bez żadnego dodatkowego opisu, np. [MUZYKA]	28	8	9	11	22
	35,90%	10,26%	11,54%	14,10%	28,21%

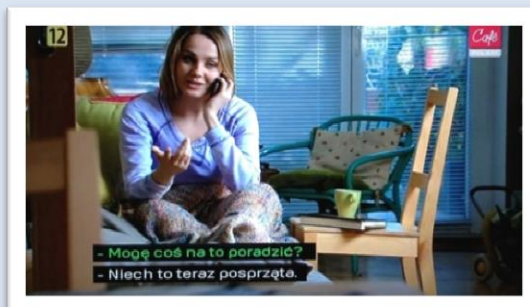
Wśród osób niesłyszących i słyszących najczęściej wybraną opcją było opisywanie nastroju. 65,63% osób niesłyszących wybrało opis określający nastrój jako najlepszy (średnia arytmetyczna: 4,36, odchylenie standardowe: 0,78), a opis określający rodzaj został uznany za najbardziej odpowiedni przez 40,63% z nich (średnia arytmetyczna - 3,9, odchylenie standardowe - 1,02). Słabosłyszący wybierali podobnie: najwięcej wybrało jako najlepszą opcję „opis określający nastrój” (61,54%; średnia arytmetyczna 4,18, odchylenie standardowe: 0,49). Jest to ważna informacja dla osób opracowujących napisy – ponieważ ze względów czasowych zwykle nie jest możliwe umieszczenie bardzo dokładnego opisu muzyki, ważne, by w napisach zawrzeć nastrój, jaki muzyka buduje.

Identyfikacja postaci

W napisach dla niesłyszących stosuje się trzy rodzaje identyfikacji postaci: kolory, etykiety z imionami oraz rozmieszczenie napisów przy bohaterach.

Który sposób oznaczania postaci w filmie jest Twoim zdaniem najbardziej czytelny i najlepszy?

Kolory

Etykiety

Rozmieszczenie przy postaciach

Za najlepszą opcję identyfikacji postaci w napisach dla niesłyszących badani uznali kolory, a za najgorszy – rozmieszczenie napisów przy postaciach.

Wszyscy respondenci

	1 (najgorszy)	2	3	4	5 (najlepszy)
Oznaczenie najważniejszych bohaterów kolorami	25	21	53	70	258
	5,85%	4,92%	12,41%	16,39%	60,42%
Etykiety z imionami postaci	62	50	102	107	106
	14,52%	11,71%	23,89%	25,06%	24,82%
Rozmieszczenie napisów przy postaciach	169	69	73	55	61
	39,58%	16,16%	17,10%	12,88%	14,29%

Osoby niesłyszące

	1 (najgorszy)	2	3	4	5 (najlepszy)
Oznaczenie najważniejszych bohaterów kolorami	9	0	8	14	129
	5,63%	0%	5,00%	8,75%	80,63%
Etykiety z imionami postaci	21	18	34	35	52
	13,13%	11,25%	21,25%	21,88%	32,50%
Rozmieszczenie napisów przy postaciach	50	30	27	27	26
	31,25%	18,75%	16,88%	16,88%	16,25%

Osoby słabosłyszące

	1 (najgorszy)	2	3	4	5 (najlepszy)
Oznaczenie najważniejszych bohaterów kolorami	5	1	7	12	53
	6,41%	1,28%	8,97%	15,38%	67,95%
Etykiety z imionami postaci	16	9	18	18	17
	20,51%	11,54%	23,08%	23,08%	21,79%
Rozmieszczenie napisów przy postaciach	38	11	11	6	12
	48,72%	14,10%	14,10%	7,69%	15,38%

Osoby niesłyszące jako najlepsze rozwiązanie najczęściej wybierały oznaczenie najważniejszych bohaterów kolorami (80%), a najrzadziej – rozmieszczenie napisów przy postaciach. Osoby słabosłyszące miały podobne preferencje – 67,95% z nich jako najlepszy sposób na oznaczenie postaci wybrało oznaczenie bohaterów kolorami.

Kolory w napisach dla niesłyszących

Liczba kolorów stosowanych w napisach dla niesłyszących nie może być zbyt duża – w przeciwnym razie ich funkcja polegająca na ułatwieniu identyfikacji bohaterów nie będzie spełniona. W Polsce stosuje się przeważnie 3-4 kolory: **żółty**, **zielony**, **cyjan** (jasnoniebieski) oraz **czerwony** lub **magenta** (ciemnoróżowy). Zarówno czerwony, jak i magenta są ogólnie uważane za niezbyt czytelne.

Ile maksymalnie kolorów w jednym filmie można Twoim zdaniem stosować do oznaczania postaci?

Odpowiedź	Liczba	Procent
1 kolor	30	7,03%
2 kolory	77	18,03%
3 kolory	125	29,27%
4 kolory	58	13,58%
5 kolorów	38	8,90%
Jest mi to obojętne.	99	23,19%

Największa grupa respondentów jest zdania, że maksymalna liczba kolorów, jaką można zastosować w napisach dla niesłyszących, to trzy. Co piąty badany uważa, że kolorów nie powinno być więcej niż dwa.

Co ciekawe, aż jedna trzecia osób niesłyszących i jedna czwarta słabosłyszących odpowiedziała, że liczba kolorów jest im obojętna, a niemal tyle samo niesłyszących respondentów wybrało opcję „3 kolory”. Wśród osób słabosłyszących najczęściej wybieraną opcją były „2 kolory” (25,64%), choć 21,79% badanych popiera użycie trzech kolorów. Poparcie dla użycia czterech kolorów jest nieco wyższe wśród osób słyszących

Odpowiedź	Niesłyszący	Słabosłyszący	Słyszący
1 kolor	6,25%	6,41%	7,94%
2 kolory	12,50%	25,64%	19,58%
3 kolory	30,00%	21,79%	31,75%
4 kolory	10,63%	10,26%	17,46%
5 kolorów	11,25%	8,97%	6,88%
Jest mi to obojętne.	29,38%	26,92%	16,40%

Warto podkreślić, że w Polsce kolor przypisany jest do danej postaci przez cały czas trwania filmu/programu, a nie – jak np. w Wielkiej Brytanii – zmienia się w zależności od sceny. Jest to odzwierciedlone w preferencjach wyrażonych przez uczestników naszego badania: ponad 72% z nich uważa, że bohater powinien mieć przypisany kolor przez cały czas trwania filmu.

Czy Twoim zdaniem kolor powinien być przypisany do danej postaci przez cały czas trwania filmu/odcinka, czy może się zmieniać od sceny do sceny?

Odpowiedź	Liczba	Procent
Bohater powinien mieć przypisany kolor przez cały film.	308	72,13%
Kolory mogą się zmieniać wraz z każdą sceną.	62	14,52%
Jest mi to obojętne.	57	13,35%

Preferencje te kształtują się podobnie dla wszystkich grup respondentów, choć wyraźną preferencją dla odpowiedzi nr 1 widać wśród słyszących. Ponad dwie trzecie osób niesłyszących i słabosłyszących uważa, że bohater powinien mieć przypisany kolor przez cały film/serial, a nie od sceny do sceny.

Odpowiedź	Niesłyszący	Słabosłyszący	Słyszący
Bohater powinien mieć przypisany kolor przez cały film.	65,00%	70,51%	78,84%
Kolory mogą się zmieniać wraz z każdą sceną.	18,75%	14,10%	8,47%
Jest mi to obojętne.	16,25%	15,38%	12,70%

Według badanych najlepszymi kolorami do oznaczania postaci w napisach dla niesłyszących są żółty oraz niebieski/cyjan i zielony. Preferencje badanych dobrze odzwierciedlają panujące obecnie w Polsce zasady – wydaje się zatem, że w tym względzie powinny one zostać utrzymane.

Jakimi kolorami według Ciebie powinno się oznaczać postacie w napisach dla niesłyszących?

Wszyscy respondenci

	1 (nie nadaje się do napisów)	2	3	4	5 (świetnie się nadaje do napisów)
Żółty	28 6,56%	14 3,28%	28 6,56%	61 14,29%	296 69,32%
Niebieski/cyjan	27 6,32%	32 7,49%	56 13,11%	102 23,89%	210 49,18%
Zielony	25 5,85%	26 6,09%	64 14,99%	100 23,42%	212 49,65%
Magenta/ciemnoróżowy	129 30,21%	69 16,16%	82 19,20%	72 16,86%	75 17,56%
Czerwony	151 35,36%	92 21,55%	65 15,22%	47 11,01%	72 16,86%

Ponad jedna trzecia badanych uważa, że kolor ciemnoróżowy/magenta oraz czerwony nie nadają się do oznaczania postaci w napisach dla niesłyszących. Spośród tych dwóch kolorów, magenta jest oceniana nieco lepiej niż kolor czerwony.

Osoby niesłyszące

	1 (nie nadaje się do napisów)	2	3	4	5 (świetnie się nadaje do napisów)
Żółty	10 6,25%	3 1,88%	6 3,75%	17 10,63%	124 77,50%
Niebieski/cyjan	10 6,25%	11 6,88%	11 6,88%	32 20,00%	96 60,00%
Zielony	9 5,63%	6 3,75%	15 9,38%	22 13,75%	108 67,50%
Magenta/ciemnoróżowy	44 27,50%	23 14,38%	27 16,88%	28 17,50%	38 23,75%
Czerwony	47 29,38%	31 19,38%	24 15,00%	19 11,88%	39 24,38%

Osoby słabosłyszące

	1 (nie nadaje się do napisów)	2	3	4	5 (świetnie się nadaje do napisów)
Żółty	7 8,97%	1 1,28%	3 3,85%	11 14,10%	56 71,79%
Niebieski/cyjan	7 8,97%	4 5,13%	8 10,26%	22 28,21%	37 47,44%
Zielony	7 8,97%	2 2,56%	7 8,97%	24 30,77%	38 48,72%
Magenta/ciemnoróżowy	21 26,92%	11 14,10%	16 20,51%	15 19,23%	15 19,23%
Czerwony	23 29,49%	17 21,79%	11 14,10%	13 16,67%	14 17,95%

Potwierdza to kolejne pytanie, w którym 55% respondentów uznało, że kolor czerwony nie jest dobry do stosowania w napisach.

Czy według Ciebie czerwony to dobry kolor do stosowania w napisach?

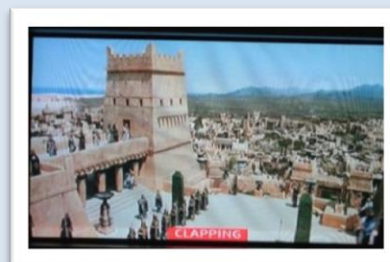

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tak	130	30,44%
Nie	235	55,04%
Nie mam zdania	62	14,52%

Kilkoro uczestników badania zwróciło uwagę na to, że kolory nie są dobrym rozwiązaniem dla daltonistów. Jedna osoba niesłysząca napisała również: „kolory to najgorsze w filmach, co może być. Nie wszyscy mają bystry wzrok. I zamiast oglądać w spokoju film, męczą się z odczytaniem kolorowego napisu”.

Jeśli chodzi o optymalny kolor tła do opisu dźwięków w napisach dla niesłyszących, większość osób uważa, że najlepszym połączeniem jest biały napis na czarnym tle. Jedna trzecia respondentów wybrała opcję z niebieskim tłem. Wśród osób preferujących opcję „biały napis na niebieskim tle” największą grupę stanowią niesłyszący/Głusi. Słabosłyszący natomiast wolą białe napisy na czarnym tle.

Jaki kolor tła jest najlepszy do opisu dźwięków?

Wszyscy respondenci

Odpowiedź	Liczba	Procent
Biały napis na czarnym tle	229	53,63%
Biały napis na niebieskim tle	121	28,34%
Biały napis na czerwonym tle	12	2,81%
Inny	11	2,58%
Kolor nie ma znaczenia	33	7,73%
Nie mam zdania	21	4,92%

Osoby niesłyszące/Głuche

Odpowiedź	Liczba	Procent
Biały napis na czarnym tle	59	36,88%
Biały napis na niebieskim tle	77	48,13%
Biały napis na czerwonym tle	5	3,13%
Inny	2	1,25%
Kolor nie ma znaczenia	13	8,13%
Nie mam zdania	4	2,50%

Osoby słabosłyszące

Odpowiedź	Liczba	Procent
Biały napis na czarnym tle	38	48,72%
Biały napis na niebieskim tle	25	32,05%
Biały napis na czerwonym tle	1	1,28%
Inny	2	2,56%
Kolor nie ma znaczenia	6	7,69%
Nie mam zdania	6	7,69%

Niektóre osoby niesłyszące i słabosłyszące w komentarzach zaproponowały brak tła jako najlepszy: według nich wystarczy, że dźwięk będzie napisany wielkimi literami i/lub umieszczony w nawiasach kwadratowych. Jedna osoba krytycznie odniosła się do obecnego sposobu oznaczania dźwięków, pisząc: „Ważne aby napisy nie składały się z niebieskiego(granatowego) koloru jaki jest stosowany obecnie w TV Polsat – są słabo widoczne z większej niż 2 m odległości od telewizora”.

Największą część osób, które nie miały zdania, stanowią osoby słyszące – 52,38% (słabosłyszące – 28,75%, niesłyszące – 19,05%). Wśród osób, dla których kolor tła nie ma znaczenia, jest 39,39% osób niesłyszących, 42,42% osób słyszących i 18,18% słabosłyszących.

Liczba bohaterów w jednej linii

W Polsce obowiązuje zasada, że każdej osobie mówiącej przypisana jest jedna linia napisu. Oznacza to, że w jednym napisie można umieścić wypowiedzi maksymalnie dwóch osób. W Wielkiej Brytanii dopuszcza się wypowiedź dwóch różnych osób w jednej linii, o ile są one oznaczone innym kolorem.

Czy w jednej linii w napisie można umieścić więcej osób mówiących?

Uczestnicy badania jednoznacznie (78,45%) opowiedzieli się za opcją obowiązującą w Polsce, a więc za zasadą, że w jednej linii napisu można umieścić wypowiedź tylko jednej osoby.

Wszyscy respondenci

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tylko jedna osoba w linii	335	78,45%
Więcej osób w jednej linii	60	14,05%
Nie mam zdania	32	7,49%

Osoby niesłyszące

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tylko jedna osoba w linii	118	73,75%
Więcej osób w jednej linii	25	15,63%
Nie mam zdania	17	10,63%

Osoby słabosłyszące

Odpowiedź	Liczba	Procent
Tylko jedna osoba w linii	64	82,05%
Więcej osób w jednej linii	9	11,54%
Nie mam zdania	5	6,41%

Wizytówki z nazwiskami mówiących

Istotnym problemem, z jakim borykają się widzowie oglądający programy informacyjne nadawane w telewizji, jest to, że napisy zasłaniają wizytówki przedstawiające osoby wypowiadające się na ekranie. Wizytówki te zawierają ważne informacje nt. osoby mówiącej – jej imię i nazwisko oraz stanowisko i nazwę instytucji, jaką reprezentują, co ma duże znaczenie w odbiorze całości komunikatu.

Gdzie należy umieścić napis, gdy na ekranie pojawia się w tym samym czasie wizytówka z opisem osoby mówiącej?

Zdaniem uczestników badania, w przypadku gdy pojawia się wizytówka przedstawiająca osobę mówiącą, napis powinien zostać przesunięty nieco w górę.

Wszyscy respondenci

Odpowiedź	Liczba	Procent
Na wizytówce mówiącego	45	10,54%
Podnieść wyżej	382	89,46%

Osoby niesłyszące

Odpowiedź	Liczba	Procent
Na wizytówce mówiącego	15	9,38%
Podnieść wyżej	145	90,63%

Osoby słabosłyszące

Odpowiedź	Liczba	Procent
Na wizytówce mówiącego	6	7,69%
Podnieść wyżej	72	92,31%

Wśród osób, które wolałyby umieszczenie napisu na wizytówce mówiącego 53,33%, to osoby słyszące, 33,33% – osoby niesłyszące i 13,33% – osoby słabosłyszące.

W przypadku przesunięcia napisu w górę ważne jest, by nie zasłaniał on ust osoby mówiącej („Zakrywanie ust i wizytówki napisem jest niedopuszczalne”). Część respondentów sugerowała umieszczenie napisu na górze ekranu, jeśli napis miałby zakryć usta mówiącego.

Inne uwagi

W pytaniu otwartym na koniec uczestnicy badania podnosili wiele kwestii dotyczących napisów. Największa grupa uwag dotyczyła zwiększenia liczby programów wyświetlanych z napisami w różnych kanałach telewizyjnych w Polsce:

- *Napisów powinno być więcej.*
- *Zwiększyć ilość napisów we wszystkich stacjach tv do 100 %.*
- *Jak najwięcej napisów również w programach publicystycznych.*
- *Chcę więcej napisów na 24h.*
- *Oby było najwięcej napisów.*
- *Nie mam TV w swoim mieszkaniu, jednak jeśli napisy będą choć w 95% na wszystkich kanałach to się zastanowię.*
- *Niech będą na każdej stacji, bo np. chętnie bym oglądała w kanale ID z napisami. Bardzo często nie rozumiem co lektor mówi, bo za głośno jest tło oryginalnego języka i napisy są wręcz zbawienne.*
- *POTRZEBUJĘ 24/7 napisy!*
- *Napisy powinny być we wszystkich programach i przez 24 godz. na dobę.*
- *Powinny być dostępne do większej ilości programów/filmów.*

Część osób wyraziła swoje stanowisko dotyczące skracania bądź upraszczania napisów.

- *Napisy powinny być dosłowne.*
- *Obecnie napisy w telewizji są zbyt skrócone. W programach na żywo występują bardzo często duże luki – jestem osobą głuchą, a więc nie jestem w stanie sprawdzić jak duże.*
- *Potrzebuję napisy dosłownie :)*

Kilkoro uczestników badania wyraziło krytyczne zdanie nt. jakości napisów w Polsce, zwracając uwagę na błędy w napisach. Uwagi te mogą z jednej strony dotyczyć tłumaczenia w formie napisów, jak i napisów dla niesłyszących do programów nadawanych na żywo przez telewizję publiczną, tworzonych na żywo poprzez szybkie spisywanie wypowiedzi, i jako takich podatnych na błędy.

- *Rażące błędy ortograficzne w napisach.*
- *W wiadomości gdy na żywo wyświetla opóźnione napisy albo w ogóle. Czasem napisy nie działają.*
- *Bohater mówi, a nie ma napisów.*
- *Napisy powinny się pojawiać wtedy, gdy bohaterowie mówią, ew. milisekundę wcześniej zanim bohaterowie zaczną mówić. Najgorsza opcja to najpierw bohater mówi, a potem napisy, wtedy jest zdezorientowanie czemu napisów nie ma.*

Zasugerowano również, by reklamy telewizyjne były również wyświetlane z napisami:

- *Reklamy też powinny zawierać napisy.*

Zwrócono też uwagę na brak napisów do polskich filmów wyświetlanych w kinach, czego skutkiem jest nieobecność osób niesłyszących na takich seansach:

- *Potrzeba napisów do polskich filmów w kinach.*
- *Premiera filmu polskiego w kinie musi być z napisami dla osób niesłyszących.*
- *Napisy powinny być we wszystkich kanałach w tv oraz w polskim kinie tylko specjalnie dla osób niesłyszących.*

Niektórzy sugerowali, by zwiększyć czas wyświetlania napisów, by umożliwić ich przeczytanie:

- *Napisy powinny się dłużej wyświetlać.*
- *Napisy zbyt szybko znikają.*

Część osób proponowała zastosowanie rozwiązań niestandardowych, np.

- *W związku z rozpowszechnieniem komunikacji smsowej uważam, że w uzasadnionych przypadkach powinno być dozwolone rezygnowanie ze spacji np. po przecinku lub po myślniku, aby zmieścić napis.*

Jedna osoba odniosła się do napisów na żywo:

- *Napisy na żywo – to się nie da? Jeśli nie, to tłumacz musi być na żywo.*

Część uwag odnosiła się do napisów jako takich, nie do napisów dla niesłyszących, np.

- *Przekleństwa są tłumaczone w niedokładny sposób i jest ich mniej niż w oryginale*
- *Często mam wrażenie, że przekleństwa są tłumaczone w niedokładny sposób, ich „intensywność” jest inna (najczęściej znacznie niższa, np. mocne angielskie przekleństwo jest tłumaczone jako „cholerny”, „idiota” albo „kurde”).*

Rekomendacje

Napisy

1. Więcej programów nadawanych w telewizji powinno mieć napisy.
2. Należy umożliwić widzom wybór rodzaju przekładu audiowizualnego, np. zapewniając zarówno tłumaczenie w wersji lektorskiej/dubbing, jak i napisy.
3. Więcej programów dla dzieci powinno być nadawanych z napisami.
4. Czcionką preferowaną przez badanych do zastosowania w napisach jest **Verdana**.
5. Polski przekład powinien zawierać wypowiedzi o podobnym ładunku emocjonalnym, jak wypowiedzi oryginalne. Dotyczy to zwłaszcza tłumaczenia przekleństw i wulgaryzmów, które są często w polskim tłumaczeniu złagodzone w stosunku do tekstu oryginału.

Napisy dla niesłyszących

1. Programy dla dzieci – zarówno polskie, jak i zagraniczne – powinny być nadawane z napisami.
2. Dźwięki należy zapisywać wielkimi literami w nawiasach kwadratowych, np. [TELEFON].
3. W miarę możliwości napisy dla niesłyszących powinny zawierać dosłowny zapis dialogu.
4. Do oznaczania muzyki można stosować symbol nutki lub , zwłaszcza w przypadku gdy w napisach podaje się tekst piosenki (kursywą).
5. Przy opisie rodzaju muzyki należy podać przede wszystkim informację o budowanym przez nią nastroju, np. [SMUTNA MUZYKA]. Można również podać rodzaj muzyki, np. [MUZYKA GITAROWA].
6. Bohaterów w filmie najlepiej identyfikować kolorami, przy czym powinno ich być maksymalnie trzy. Inną dobrą metodą identyfikacji postaci są etykiety z imionami.
7. Do identyfikacji postaci należy używać kolorów: **żółtego**, **niebieskiego** i **zielonego**. Należy unikać koloru **czerwonego**. W przypadku konieczności użycia czwartego koloru, należy stosować kolor **magenta**.
8. Kolory powinny być przypisane do bohaterów na cały czas trwania filmu, a nie zmieniać się od sceny do sceny.
9. Wypowiedź każdej osoby – niezależnie od tego, czy ma ona przypisany kolor, czy nie – należy poprzedzić myślnikiem i spacją.
10. W jednej linii można umieszczać wypowiedź tylko jednej osoby.
11. W programach informacyjnych należy podnosić napisy nad wizytówkę tak, by nie zasłaniały nazwiska ani innych informacji dotyczących osoby mówiącej, zawartych na wizytówce.

Bibliografia

- Carroll, Mary & Ivarsson, Jan (1998) "Code of Good Subtitling Practice".
<http://www.esist.org/ESIST%20Subtitling%20code.htm>
- Díaz Cintas, Jorge & Remael, Aline (2007) *Audiovisual Translation: Subtitling*. Manchester: St. Jerome.
- Künstler, Izabela & Butkiewicz, Urszula (2012) *Napisy dla osób niesłyszących i słabosłyszących – zasady tworzenia*.
<http://kulturabezbarier.org/container/Publikacja/Napisy%20dla%20nieslyszacych%20-%20-%20zasady%20tworzenia%20-%202014.pdf>
- Szarkowska, Agnieszka, Krejtz, Izabela, Kłyszajko, Zuzanna & Wieczorek, Anna (2011)
"Verbatim, standard, or edited? Reading patterns of different captioning styles among deaf, hard of hearing, and hearing viewers". *American Annals of the Deaf* 156 (4), 363-378.